

Norge i rødt, hvitt og blått

Taler

Francis Bull

Dato

15 mai 1945

Sted

Oslo

Omstendigheter

Tale ved gjenåpningen av Nationalteatret

- 1 For nær 40 år siden, straks etter 7. juni 1905, skrev Bjørnstjerne Bjørnson i en hymne til sitt land og sitt folk:

Iklæd dig ny sang,

5

du gamle land,

under solopgang av ny lykke.

- 10 Nu er utsyn over frit land,

- det skjønneste nogen skue kan.

Slyng om den gamle stammen

15

takkende jubeltoner,

nu er det mer æn voner:

- 20 slægtshåbets lyse kjæde,

nu er den bøiet sammen.

- 25 Noe slikt kjenner vi i dag også, og enda sterkere enn den gang, fordi prøvelsens tid har vært tung og lang. Vi håper at vårt land kan «iklæ sig ny sang under solopgang av ny lykke», og

I vor nye dag

30

vi hører kalle på oss alle:

vær et arbeidslag!

35 Lykken siver

ind i vor vilje,

som solveir driver

40

i hegg og silje.

Landet er stort,

45 på oss det venter,

ind vi henter,

hvad ikke blev gjort.

50

Slik vil vi gjerne se fremover. Vi er lettet fra en uhyre byrde, og vet at lykkelige tider forestår, i og med at vi atter er blitt herrer i vårt eget hus, - i videre forstand selve Norge, i snevrere forstand dette hus vi i dag befinner oss i: Nationaltheatret.

55

Men selv om vi helst vil vende våre tanker mot fremtiden, kan vi ikke la være med å se tilbake også. Og her i Nationaltheatret, som nå i nesten fire år har stått tomt for sitt rette publikum, har vi valgt å innvie gjenåpningen med en lyrikk som er skapt i disse krigens år, og som peker bakover, for så vidt som den kaller frem igjen i bevisstheten hele den onde tid vi har gjennomlevet, - men som også peker fremover, idet den vitner om hva det var for idéer og krefter som bar oss igjennom trengslene, og som nå skal føre oss videre, mot nye mål for vårt folks velferd og lykke.

65 Tre diktere står på programmet i dag, men bak dem aner vi mange andre. Krigen og okkupasjonen, fengslene og nøden, og menneskenes heroisme i lidelsen - det

har altsammen gjort at vi på nytt har opplevd «de store følelsers tid». Og de store følelser kaller på lyrikk: store kretser av lesere har kjent lengsel etter å løftes
70 fra hverdagslivet opp i poesiens luftlag, og dikterisk trang har åpenbart seg hos mange. Det har i rørende grad vist seg at under nøds- og fødselstider blir lyrikk et livsbehov; menn og kvinner som ellers lite hadde gitt seg av med rytmer og rim, gikk i disse årene og strevde med å sette versform på sine tanker og følelser, og om det bare sjelden ble stor kunst det de skapte, så eide versene ofte en stille,
75 gripende ekthet i ord og stemning. Jeg tenker det ligger atskillige dikt i skrivebordsskuffer eller på andre, sikrere gjemmesteder, - og noen av dem skal nok en dag komme frem og bety berikelse for vår lyrikk.

Det som kunne bli trykt i Norge i de 5 okkupasjonsårene, har ikke hatt stort
80 med den aktuelle situasjon i landet å gjøre. Det finnes unntak som Andre Bjerkes «Mørk Sankthans», og Claes Gills «Vår egen stamme»; men det betydeligste som hittil er offentliggjort av disse årenes aktuelle norske lyrikk, har vi måttet få smuglet til oss over grensen. I Sverige var jo det trykte ord mer fritt enn hos oss.

85

Disse tre diktere, som noen av våre skuespillere av omtrent samme generasjon skal foredra et utvalg av, - de representerer tre av hovedtypene blant våre beste menn: de falne, fangene, og de landflyktige.

90 De falne! Ja, Nordahl Grieg kom til å høre med blant dem som han selv engang ga navnet «de unge døde»; men før skjebnen innhentet ham, hadde han deltatt som soldat i kampene i Nord-Norge, og tjenstgjort som offiser i den norske hær på De britiske øer, besøkt våre marinefartøyer på Nordsjøen, våre soldater i Skottland og våre flyavdelinger på Island. Gjennom kringkastingen fra London
95 fortalte han oss, på prosa og vers, om sine opplevelser og inntrykk; han ildnet og han betok oss, og den vakre, varme stemmen hans gjorde diktene og radiotalene uforglemmelig levende og intense. Hans røst lyder ennå for mitt øre når jeg leser ordene:

100 Ingen som ikke har lengtet, skjønner hva Norge er.

Arnulf Øverland, som var 13 år eldre enn Nordahl Grieg, kunne ikke direkte være med i krigen; han ble her hjemme, og tok kampen opp på sin måte. Vinteren 1940-41 sirkulerte i avskrifter en rekke dikt uten navn, men med
105 Øverlands umiskjennelige kunstnerstempel; de styrket vår indre front, de

betydde noe for oss, - vi var mange som lærte flere av dem utenat: f. eks. «Vi overlever alt» og den skjønne hyldest til kongen. Jeg husker at jeg en dag under den første krigsvinteren møtte forlagsbokhandler Nygaard, som sa: «I dag kan
110 De tro jeg har hatt en eiendommelig opplevelse. Arnulf Øverland kom til meg og overleverte en pakke med de ord: Får jeg lov til å forære Dem manuskriptet til en diktsamling som ikke kan trykkes.» - Nei, i sensurens tider kunne hans dikt ikke trykkes - de var for djerve til det!

115 Tyskerne skjønte etter hvert at de burde sikre seg en så farlig mann, og sommeren 1941 kom Øverland til Grini. Om høsten ble han i et forhør spurt om det var så at han hadde sagt at under de rådende forhold burde enhver anstendig nordmann havne i fengsel. «Nei,» svarte Øverland med sin mest skjærende, hånlige røst, - «jeg kan ikke erindre at jeg har uttalt akkurat det; men
120 jeg har sagt, og jeg mener, at enhver som kjenner ansvar for sitt folk - og den følelse må jo en dikter være besjelet av, - han bør i disse tider opptre slik at de nåværende makthavere i hvert fall fristes til å kaste ham i fengsel.» - På den replikken ble Øverland forflyttet fra Grini til Møllergaten 19, som var et enda mer ubehagelig oppholdssted; et halvt år etter ble han sendt til en fangeleir i
125 Tyskland, og der har han vært til for få uker siden.

Da Arnulf Øverland var fengslet, overtok Gunnar Reiss-Andersen den selvvalgte og krevende oppgave å styrke de hjemmeværende med sine aktuelle, fedrelandske dikt; men så kom han også i faresonen, og måtte dra til Sverige. Der
130 inne, i landflyktigheten, utfoldet Reiss-Andersens lyriske evner seg som aldri før.

Fantasi og følelse, kritisk forstand og formskapende evne, - alle disse fire sentrale dikteregenskaper møter vi både i Griegs, Øverlands og Reiss-Andersens vers;
135 men ettertrykket ligger forskjellig: Den umiddelbare følelse er det sterkeste hos Nordahl Grieg, billed-fantasien hos Reiss-Andersen, den kritiske forstand hos Øverland, - hver av dem har funnet frem til en personlig lyrisk form som svarer til deres indre egenart.

140 Arnulf Øverland skrev som meget ung et dikt om lengselen etter at noe skulle skje, at livet ikke skulle bli bare tomhet og ensomhet. Sitt ønske har han i mer enn rikelig monn fått oppfylt, og dermed kom det nytt innhold både i hans tilværelse og hans diktning. I fredstider hadde han kunnet more seg med å opptre som kritisk og ertelysten enfant terrible i vårt åndsliv. Begivenhetene ute

i verden i 1930-årene, f. eks. krigen i Spania, drev ham frem til å si oss alle noen klarsynte alvorsord, slik som i diktet «Du må ikke sove», som dere får høre her i kveld; etter hvert fikk vi se at Øverland med hele sitt jeg stod inne for den personlighetsmoral han forkynnte i sine «Hustavler»:

150

Noget er større enn dig. Der er bjerge med sne.

Der er dyrere ting enn ditt liv. Du skal kjempe for det!

155 Og da tyskerne kom til Norge, ble Arnulf Øverland, han som engang hadde vært mannen med «det ensomme hjerte», en samlende talsmann for det norske folks livssyn og moraloppfatning.

Øverland var over femti år da krigen begynte; men nettopp i de siste årene forut
160 hadde han vært i sterk vekst, både som mann og som kunstner. Med den strengeste selvkritikk har han lært seg til å temme sin følelse og beherske sin fantasi. Han lar forstanden styre, og slipper aldri fra seg en linje før han har gjennomarbeidet den så bevisst at den har nådd den strenge forms rene, nakne skjønnhet. Med hverdagspråket som utgangspunkt og uten en eneste unaturlig
165 og såkalt «poetisk» ordstilling eller kunstlet rimvirkning formår Øverland å skape en poesi hvor hver muskel står spent, dirrende i fortettet kraft, - her foreligger mulighet for en heftig bevegethet, men alt er stramt holdt under tankens tukt.

170 Også Gunnar Reiss-Andersen er en ordenes mester; men når Øverland dyrker enkelheten og konsentrasjonen, foretrekker Reiss-Andersen å vekke overraskelser hos leserne, - et ord, et bilde, et sitat, blir brukt på en ny, fantasirik måte. I et av de mange gripende diktene hvor hans tanker under landflyktigheten søker hjem til det Norge som et fremmed folk har besatt, sier
175 han:

Der er et land, et hellig land,

som den alene eier

180

som elsker over all forstand!

Vi elsker dette landet, -

vi eier dette land.

«Hellig» er et kjært ord for Reiss-Andersen; hans sinn er åpent for ærbødighet overfor det hellige, og ved siden av den storstilte bildeprakt i slike dikt som det
 190 dere i aften skal få høre om Norge, «den store fresken», kan han skape stillferdig inderlige strofer, men alltid med et innslag av hans fantasi evne til å overraske oss:

Jeg ærer den som intet het,
 195 han om hvem verden intet vet,
 som trosser angst og smerte
 200 som ridder av den Helligånd,
 en orden uten ordensbånd, -
 med stjerner i sitt hjerte.

Nordahl Griegs lyrikk er av en annen art enn både Øverlands og Reiss-Andersens. Han eide, som få, den gave å kunne legge sin følelse umiddelbart
 210 frem på papiret. Om ordene i hans diktning kan man si, med et uttrykk av Olaf Bull, at

de hoppet liksom like fra et hjerte,
 215 aldeles avklædt både skrift og sverte.

Før krigen var mange nordmenn redde for det de kalte «fraser». Nordahl Grieg var aldri redd, hverken for å våge sitt liv, eller for å bli møtt av et kritisk hånsmil. Da han for mer enn 15 år siden ga en diktsamling tittelen «Norge i våre
 220 hjerter», var der dem som trakk på skuldrene og sa «Bergenslyrikk». I dag har vi alle sammen fått mere mot til å stå ved hva vi føler, og «Norge i våre hjerter» er blitt naturlige ord for hver og en av oss, - som de alt den gang var det for

Nordahl Grieg selv. I denne diktsamlingen hans heter det et sted:

225

Intet gav jeg, men prøv mig,

krev hvad jeg har og kan!

230 Kall på min ild og ungdom,

vi dem til dig, mitt land !

235 Nordahl Grieg ble prøvet, og han ga landet alt, - sin ild, og sitt liv. Hans ord var ekte!

Nordahl Grieg hadde så meget på hjerte bestandig, så mange oppgaver og idéer, at han stundom ikke fikk tid til å utarbeide hver detalj i det ene dikterverk, før han hastet videre mot det neste; men en skisse kan ha verdier som det ferdige
240 maleri savner, og selve det skissemessige hist og her i noen av hans skuespill er vitnesbyrd om hans sinns rikdom, hans fruktbare travelhet, om mannen Nordahl Grieg, han som hadde mer han skulle ha gjort i livet enn bare det å være dikter. «Levet diktning er aktivitet,» sa han, og overfor enhver gjerning han tok fatt på, bar han med seg den optimistiske tro at «ung må verden ennå være», at
245 der var meget å utrette.

I Nordahl Griegs poesi er der en svingkraft som kan føre oss opp til de høyeste høyder, og han har skapt strofer og dikt som står blant de kunstnerisk ypperste i norsk lyrikk; vi fornemmer skjønnheten i dem enda dypere, fordi hans helded
250 over Berlin viste oss alle at poesi og liv for ham var ett. Den heftige følelse og de sterke ord fra Nordahl Griegs diktning ble omsatt i handling; mannen svarte til sin egen ungdoms idealer. Hans død var tragisk, men den store tragedie har også noe oppløftende ved seg. Nordahl Griegs minne står for oss som lysende og løftende!

255

Nå om dagene hører en ofte sunget en sang om «Norge i rødt, hvitt og blått». Ja, de tre farvene i flagget kan tolkes på flere vis. Historisk har vårt korsflagg Dannebrog til utgangspunkt, men den tredje farve, «hjertebladet det høye blå», vitner om slektskap med den franske trikolor, - flagget er som et bilde på at i vår
260 grunnlov og våre samfunnsforhold utgjør kulturarven fra foreningen med Danmark en viktig del, men at det innerste i norsk sinn og tanke er selve

frihetsånden, og da den i 1814 kom til full utfoldelse, skjedde det med støtte i tanker og stemninger fra den franske revolusjons tid.

265

Den vakreste, samtidig sinnrike og enkle, utlegning av de tre farvene i vårt flagg har Bjørnson gitt, i fire verslinjer til flagget:

Tors hammertegn er dit,

270

det ligger kristnet nu i hvitt,

og alt vort hjerteblod

275

det strømmer der imod.

Jeg synes de tre dikterne som i aften står på teatrets program, svarer til de tre farvene:

280

Øverland har hammertegnets tross, blåfarvens ukuelige vilje: «Vi overlever alt».

Reiss-Andersens dikt om landflyktighetens tærende savn eier en hvit renhet og skjønnhet, stundom av rent religiøs art.

285

Men Nordahl Griegs følelsessterke lyrikk og heroisme lyser imot oss, blodvaren og blodigrød, - «og alt vort hjerteblod det strømmer der imod».

Emneoversigt

290

Festtale, Frigjøring, Frihet, Grieg Nordahl, Hyllest, Kultur, Reiss-Andersen Gunnar, Øverland Arnulf

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/norge-i-rodt-hvitt-og-blatt>

295

300